

BOEKBESPREKINGEN

Vogelsterfte ten gevolge van aanvaringen met hoogspanningslijnen

Dit rapport is een bewerking van het werkverslag dat T. A. Renssen samenstelde over een onderzoek naar vogelsterfte ten gevolge van aanvaringen met hoogspanningslijnen in Nederland. Behalve eigen waarnemingen worden ook gegevens uit verslagen van studenten, die bij dit onderzoek betrokken waren en van particulieren, opgenomen. Enkele artikelen over dit onderwerp worden besproken. Het onderzoek werd verricht tussen oktober 1972 en december 1973 langs een aantal hoogspanningslijnen in de omgeving van Muiden (Naardermeer), in de Mastenbroekpolder bij Zwolle en bij de Flevocentrale in Oostelijk Flevoland, alle gelegen in graslandgebied. Doel van het onderzoek was inzicht te verkrijgen over het aantal draadslachtoffers in Nederland en over de invloed van deze sterfte op de populaties van betrokken soorten. Ten gevolge van aaseters kan maar een deel van de slachtoffers gevonden worden n.l. 90% voor vogels groter dan een lijster, 50% voor vogels ter grootte van een lijster en 25% voor vogels kleiner dan een lijster. Uit waarnemingen bleek dat slechts een deel van deze slachtoffers onder de draden terechtkomen. Het berekende aantal slachtoffers (580.000) is verkregen uit het aantal gevonden exemplaren vermeerderd met het aantal slachtoffers dat door aasvreterij verdwenen is. De totaalschatting is een schatting, maar vindt steun op grond van ringgegevens en tellingen van anderen.

Op onbeveiligde trajecten vallen de meeste slachtoffers onder: Spreeuw, Postduif, Kievit, Kramsvogel, Houtduif, Grutto, Wilde Eend, Zanglijster, Koperwiek, Meerkoet en Waterhoen. Bij deze soorten vallen per jaar 10.000 slachtoffers of meer; bij de Spreeuw 150.000 en bij de Kievit en de Postduif 110.000 per jaar.

Overdag schijnen minder slachtoffers te vallen dan in de schemering en 's nachts. Bij harde wind neemt het aantal toe. Trekrichting en wijze van ophanging van de draden zijn van belang. Ofschoon meer dan één miljoen vogels door aanvaringen met hoogspanningslijnen in Nederland sterven heeft dit vermoedelijk geen effect op hun populatiegrootte. Oplettenheid is geboden bij soorten als Aalscholver, Lepelaar en Purperreiger. Uitbreiding van het hoogspanningsnet zou zo veel mogelijk ondergronds moeten geschieden met extra aandacht aan die trajecten waar veel slachtoffers verwacht kunnen worden of kwetsbare soorten regelmatig de lijn passeren. Aangedrongen wordt op preventieve voorzieningen in de Hilversumse Meent ten behoeve van de Purperreigers en

de gedeelten in de Zaanstreek die door Lepelaars tijdens hun voedseltrek gepasseerd worden en het gedeelte van het koppelein Borsele-Geertruidenberg dat bij de Oosterschelde parallel aan het Rijn-Scheldekanaal komt te lopen, omdat daar regelmatig ganzen, eenden en steltlopers tijdens de voedseltrek passeren. Onderzoek wordt aanbevolen ten behoeve van een beveiligingsmethode die ook effect heeft voor nachtpassanten en de beste beveiligingsmethode voor dagpassanten. Overigens verdient het aanbeveling gegevens te verzamelen over slachtoffers ten gevolge van aanvaringen met laagspanningslijnen en andere bovengrondse draden.

Ing. T. A. Renssen e.a.: Vogelsterfte ten gevolge van aanvaringen met hoogspanningslijnen. 64 gestencilde pag. (1975). Uitg. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 11, Arnhem, tel. 085 - 45 29 91.

Vogels en hoogspanningsleidingen op de Maasvlakte

In november 1975 verscheen bij de Provinciale Planologische Dienst Zuid-Holland een uitvoerig rapport over de problematiek van draadslachtoffers door hoogspanningsleidingen (380 kV) over de Maasvlakte. Vanwege de overvloed aan gegevens en het nog niet definitieve karakter van sommige conclusies is het rapport slechts op beperkte schaal openbaar gemaakt. Vanwege de originele aanpak verdient de uitgave echter ruimere bekendheid, ook al omdat het eerder verscheen dan enkele recente publicaties over de draadslachtoffer problematiek. Het rapport begint met een algemene bespreking van de problemen rond vogels en hoogspanningsleidingen en een inleiding over vogeltrek waarin recente gegevens uit radarstudies. Daarna volgt een verslaggeving over opzet, methode, resultaten en conclusies van een uitvoerig veldonderzoek ter plaatse gedurende de herfst van 1974 waarvoor 7 mensen als tijdelijk medewerker werden aangetrokken. Als apart onderdeel is een gedetailleerde weergave van de discussie in overheidskring en de daaropvolgende besluitvormingsprocedure omtrent al of niet ondergrondse aanleg van tracé-gedeelten opgenomen.

In een wetenschappelijke commissie, waarin vertegenwoordigers van PPD, Rijnmond, KEMA, Delta Milieudienst, RIN en Koninklijke Luchtmacht (de laatste vanwege de radar) werden de achtergronddiscussies gevoerd. De uitvoering van het onderzoek en de rapportering is grotendeels geschied door drs. C. J. Smit en drs. L. S. Buurma. Eerstgenoemde leidde het veldonderzoek ter plaatse (slachtofferstellingen, tellingen van pleisterende steltlopers en waterwild, karte-

ring van slaap- en foeragevluchten), de laatste verzamelde en bewerkte gegevens over de (landelijke) vogeltrek uit literatuurgegevens, radarwaarnemingen en vangtotallen van diverse ringstations langs de Nederlandse kust. Deze gegevens en bewerkingen van weersinformatie werden in verband gebracht met de slachtoffer aantallen per dag.

Vogels en hoogspanningsleidingen op de Maasvlakte. Gestencil, 148 pag. (november 1975). Uitgave Provinciale Planologische Dienst in Zuid-Holland.

Exemplaren van de uitgave kunnen worden aangevraagd bij de coördinatrice van het project mevrouw drs. M. D. T. M. Peuts-de Jong (PPD Zuid-Holland, Koningskade 2, Den Haag).

Vogelschutz in Europa

De inhoud van dit boek bevat voor een groot deel de situatie van de vogels in de verschillende landen in Europa, noemt de aantallen gevangen en gedode vogels in Italië, Frankrijk, België en andere landen en bespreekt daarbij eveneens de commerciële aspecten. De Europese landen worden met elkaar vergeleken inzake wettelijke regelingen wat betreft natuurbescherming en jacht, systematische overzichten over de vogelbeschermings- en biotoopbeschermingssituaties, overzicht van de acties die gehouden werden en worden met diverse voorstellen, de achteruitgang van talloze vogelsoorten wordt besproken en de vraag wordt gesteld waarom de tegenwoordige vogelbescherming niet voldoende is of niet voldoet. De inhoud werd samengesteld in opdracht van de Commissie van Europese Gemeenschappen door het Zoologische Gesellschaft von 1858 e.V. In het voorwoord lezen wij onder meer: 'Wir wären mit dem Schutz der Natur viel weiter, wenn jeder es als seine vorrangliche Aufgabe ansehen würde die Natur zuerst in seinem eigenen Bereich so weit wie möglich zu schönen. Überlegen Sie bitte, ob Sie unter diesem Blickwinkel Ihre bisherige Einstellung ändern sollen'. Wie de schoen past, trekke hem aan! Elke werkzame vogelbeschermer moet het boek tot zijn beschikking kunnen hebben.

J.T.

Bernhard Conrad & Wolfgang Poltz: Vogelschutz in Europa. Ein Situationsbericht über den Vogelschutz in den Staaten der Europäischen Gemeinschaft. 17 grafieken, 92 pag. (1976). Kilda-Verlag, Greven. Prijs DM 15,80.

Van Heuvelrug en Eemvallei

De auteur was 20 jaar opzichter bij het Staatsbosbeheer en schreef een boek over de historie folklore, de landschappen met hun flora en fauna van de zuidoostelijke hoek van de provincie Utrecht. In bescheiden mate komen hier óók vogels aan hun trekken, de Sperwers op Bornia, Geoorde Futen op het Leersumse Veld, Baardmanetjes en nestvlotjes voor Zwarte Sterns in 'De Hel' bij Veenendaal en de Blauwe Kamer, een oude kleiput, met zijn rijk vogel-

leven. Vaak ook heeft een boek een nostalgisch karakter dat onder meer blijkt uit de Hoppen die vroeger bij het Egelmeer voorkwamen.

Adriaan P. de Kleuver: Van heuvelrug en eemvallei. 168 pag., talloze pentekeningen van de auteur, 14 foto's (1976). Uitg. Zomer & Keuning, Wageningen. Prijs f 15,90.

Ecologie & milieustrategie

In deze bundel noemt de Werkgroep Kritische Biologie van de Bond voor Wetenschappelijke Arbeiders (BWA) de milieukartering wetenschappelijk aanvechtbaar en strategisch gevaarlijk. Artikelen voor en tegen milieukartering zijn in deze brochure gebundeld. De uitgevers willen opnieuw pleiten voor stopzetting van de productie van milieuaarderingskaarten en voor opschorting van de voorbereidingen aan het Centrum voor Milieukartering tot een uitvoerige openbare discussie hierover heeft plaatsgevonden. Men vindt dat de milieuaarderingskaarten het zoveelste voorbeeld zijn van de wijze waarop politieke problemen worden gereduceerd tot technisch-wetenschappelijke.

Deze gestencilde bundel bevat 51 pag. (1976). Uitgave BWA/Aktie Strohalm, Amsterdam/Utrecht. Prijs f 3,50. Verkrijgbaar door storting van f 5,50 (prijs + verzendkosten) op giro 355 925 t.n.v. Aktie Strohalm, Utrecht of giro 2 307 567 t.n.v. BWA, Amsterdam onder vermelding van 'brochure milieukartering'.

Binnenkort verschijnen over milieukartering ook themanummers van 'Natuur en Landschap' en 'Trias' (orgaan NJN & CJN).

Oosterschelde Open/Dicht

Het verhogen van de dijken van de Oosterschelde in plaats van afsluiting door een dichte of half-open dam garandeert de veiligheid van de Zeeuwen, spaart een onvervangbaar milieugebied en is ten slotte verreweg de goedkoopste oplossing. Dit blijkt uit het boekje 'Oosterschelde Open/Dicht', een door de Stichting Dijkverhoging Oosterschelde uitgebrachte analyse van het Oosterschelde-vraagstuk. Het tijdstip naakt dat de regering een definitieve beslissing gaat nemen, waarbij nu te bereiken veiligheid (zonder beperking van de wijze waarop die kan worden bereikt) én de bescherming van het milieu centraal moeten staan, aldus de stichting. Over de bijzondere betekenis van de Oosterschelde schrijft D. Eisma. De Oosterschelde, zo groot als de Veluwe, is een van de meest ongerepte natuurgebieden in Nederland. Het gebied is niet alleen belangrijk als voedingsgebied voor vogels. Wij berichten reeds hierover in ons Zeeland-nummer (jaargang 19 - nr. 4 - augustus 1971 - pag. 553-560).

Stichting Dijkverhoging Oosterschelde: Oosterschelde Open/Dicht. 88 pag., geill. met 3 foto's en enkele kaartjes (z.j.). Uitg. Stichting Dijkverhoging Oosterschelde, postbus 1000, Baarn. Prijs f 8,50 door storting op giro 3269500.

3. Denkschrift zur Situation des Wanderfalken in der Bundesrepublik Deutschland

De Falkenhofen en hoe deze al niet meer mogen heten zijn in de Duitse Bondsrepubliek als paddestoelen uit de grond gesloten. Dit en vele andere feiten hebben de Duitse vogelbeschermers eens op een rijtje gezet en stellen hierbij vast dat de stootvogelhandel in West-Duitsland onhoudbare vormen heeft aangenomen en dat dit euvel noch door bonafide valkeniers, noch door vogelbeschermers kon worden ingedamd. De wettelijke bescherming van de stootvogels (inclusief de uilen) in dit land wordt als méér dan onvoldoende aangemerkt. Men wil verandering van §36 van de Bundesjagdgesetz. Voor iedereen die zich met vogelbescherming, in het bijzonder stootvogelbescherming, maar ook voor diegenen die zich met stootvogelrevalidatie bezighouden is dit lezenswaardige lectuur. Helaas heeft de waarschuwing voor de gevaren bij overhaast uitzetten van gekweekte jongen zich als juist geopenbaard. Eén der uitgezette jonge Zeearenden in Sleeswijk-Holstein lijdt aan trichomoniasis en wordt nog steeds verzorgd. Over het lot van de andere vogel is niets bekend. Vanwege besmettingsgevaar, zoals men nu heeft ervaren, voor de wilde populatie zal van uitzetten van jonge Zeearenden in nesten van wilde soortgenoten de eerstvolgende jaren worden afgezien.

3. Denkschrift zur Situation des Wanderfalken in der Bundesrepublik Deutschland. 35 pag., 8 foto's, 1 grafiek (1975). Uitg. Deutscher Bund für Vogelschutz e.V. (DBV), Lange Strasse 34, 7050 Waiblingen, DBR en Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz, Liststrasse 8, D-744 Nürtingen, DBR. Bij deze adressen is dit 'Denkschrift' voor DM 3,— verkrijgbaar.

Over het broeden van stootvogels in gevangenschap

Bij het Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen' verscheen een publicatie van de diergeneeskundig student Johannes Thomas Lumeij over het broeden van stootvogels in gevangenschap, met speciale aandacht voor de Slechtvalk. De publicatie bestaat uit negen hoofdstukken (broedpaar, huisvesting en management, voeding van het broedpaar, gedrag, kunstmatige en coöperatieve inseminatie, eiproduktie, aanwas en recycling bij Slechtvalken, incubatie der eieren, grootbrengen der nestelingen en herbevolking), literatuurlijst en twee bijlagen w.o. een lijstje van organisaties werkzaam op het gebied van broeden van stootvogels in gevangenschap en overname van 12 bladzijden uit de dissertatie van M. Bijleveld.

In de jaren 1940-45 had Waller in Duitsland voor het eerst succes met het broeden van Slechtvalken in gevangenschap in Europa.

Volgens Kenward (1975) zijn er in 1975 in Europa 20 Slechtvalken grootgebracht in gevangenschap. De eerste ontwikkelingen die zouden leiden tot de huidige belangstelling voor het broeden van stootvogels in gevangenschap begonnen op het 'Madison Peregrine Symposium' gehouden in 1965 in de Verenigde Staten.

J. T. Lumeij: Over het broeden van roofvogels (Falconiformes) in gevangenschap, met speciale aandacht voor de slechtvalk (*Falco peregrinus*). 91 pag. en 2 bijlagen met voorwoord van H. J. Slijper (1976). Uitgave Nederlands Valkeniersverbond 'Adriaan Mollen', Lisse. Verkrijgbaar door betaling van f 10,— op postgironummer 387903 t.n.v. W. P. J. Lammers, Vincent van Goghstraat 21, Leiden.

Birds International

De Britse Sectie van de ICBP is gestart met de officiële, eigen uitgave van een kwartaalblad (15x21 cm.) waarvan inmiddels de eerste drie nummers zijn verschenen. Elk nummer bevat een of twee hoofdartikelen die van internationaal belang zijn, nieuws, brieven en aankondigingen van boeken. Een aantal van de illustraties is in kleur uitgevoerd. Elk nummer bevat ongeveer 12 pagina's. De redactie bestaat uit Lord Medway, Stanley Cramp en C. J. O. Harrison. Het redactieadres is: 5 Macfarlane Road, London W12, Engeland.

De abonnementsprijs voor buitenlandse lezers bedraagt £3.00 per jaar over te maken aan Edward Wright Ltd., 5-7 Palfrey Place, London SW8, Engeland ten gunste van de ICBP - British Section.

Nachtvogels

Naar aanleiding van zijn fotografische belevenissen heeft de auteur, Otto Färber, een boekje geschreven. 'Fotojacht' op uilen' is dan ook de ondertitel van het boek waarin hij voor een deel dieper ingaat op de fotografie van uilen. Wij zouden nu juist de fotografie, en zeker de nestfotografie, van onze, steeds meer bedreigde, uilen eens af willen schaffen. Het is een typisch Duits boek, waarin niet alleen de Ransuil, Bosuil, Kerkuil en Steenuil worden behandeld maar ook de Oehoe, Ruigpootuil, Dwergooruil en Dwerguil terwijl bijvoorbeeld de Velduil ontbreekt in zijn repertoire.

Een kleine 50 foto's illustreren het boek, waarvan die van Ruigpootuil en Dwerguil de meest spectaculaire zijn terwijl voor een groot deel van de foto's geen bijzondere techniek nodig is geweest om ze te 'schieten'.

Otto Färber: Nachtvogels. Oorspronkelijke titel: Nachtgespenster. Vertaling Elisabeth Bekius, 37 zwart-wit en 12 kleurenfoto's, 148 pag., voorwoord prof. dr. Konrad Lorenz. Uitg. B.V. Uitgeverij Nijgh & Ditmar, 's-Gravenhage. Prijs f 21,50.